

I. С. Бондаренко

кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри теорії комунікацій реклами та зв'язків з громадськістю
e-mail: lystopad.iryana@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8945-986X
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66 а, м. Запоріжжя, Україна, 69600

СОЦІАЛЬНОКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ РАДЯНСЬКИХ ПРАКТИК СОЦІАЛЬНОГО ІНЖИНІРИНГУ: РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ

Мета дослідження – актуалізація унікального досвіду українських учених у царині наукової організації праці/соціального інжинірингу у 20–30-ті рр. ХХ ст. Об'єктом розвідки стало грандіозне спорудження Дніпровської ГЕС протягом 1927–1932 рр.

Методологія дослідження. Для аналізу комунікаційних технологій соціального інжинірингу обрано широку фактологічну базу – засекречені архівні матеріали, у яких подано реальну картину будівництва найбільшого промислового об'єкта СРСР, і періодику тієї доби. Спираючись на методіку історико-системного, історико-порівняльного аналізу й соціальнокомунікаційного методу оцінювання історичних фактів, визначено справжні соціально-економічні й комунікаційні алгоритми стимулювання продуктивності праці радянських робітників.

Результати. Переконаливо доведено, що здобутки української школи соціальної інженерії щодо оптимізації виробництва й продуктивності праці, психотехнічні розробки радянських науковців, у яких оригінально вивчено психологію й соціологію праці, залишалися незатребуваними в радянських практиках соціального інжинірингу.

Новизна. У статті подано дотепер недосліджені факти діяльності відділів агітації і пропаганди щодо ідеологічної обробки громадської думки трударів Дніпробуду: масова й індивідуальна агітація, проведення різноманітних заходів й урочистостей, пропаганда у масмедіа, зосібна, у професійно-виробничій пресі.

Практичне значення. Магістральним висновком наукової розвідки постає теза, що НОП як науково-прикладна система заходів індустріального розвитку поступово трансформувалася в ідеологічний фасад соціалістичного будівництва, зводячи міцний фундамент для утопічної соціальної інженерії держави.

Ключові слова: агітація, індустріалізація, наукова організація праці (НОП), соціальнокомунікаційні технології, соціальний інжиніринг, пропаганда, продуктивність праці.

I. Вступ

Соціальний інжиніринг як унікальна реакція науковців, підприємців, журналістів, соціологів на виклики «машинної» ери формувалася у вирі індустріальної трансформації суспільства наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. Інновації, а по суті, соціальні технології, Ф. Тейлора, Ф. і Л. Гілбертів, Г. Емерсона, Г. Ганта були спрямовані на адаптацію людини в індустріальному/«залізному» просторі потужних підприємств. Численні експериментальні методики доводили, що науковий підхід до організації праці спричиняє інтенсифікацію продуктивності праці, а отже, впливає на загальні показники зростання національної економіки й конститує особливу соціокультурну формацію – «суспільство добробуту» («welfare state»). Пізніше інструментарій наукового менеджменту охопить не тільки сферу промислового виробництва, а й зону суспільного буття людини. Про це засвідчили індустріальні практики Я. ван Маркена, соціологічні експерименти Г. Форда. На початку 20-х рр. ХХ ст. у світі переважали технократичні погляди на конструювання політичної системи й суспільного організму в цілому.

У 20-х рр. ХХ ст. відбувається імплантація американських і західноєвропейських моделей організації виробництва в індустрію молодого радянської країни. Це був дуже амбітний план відтворення зруйнованої економічної системи, майстерно репрезентований через ідеологічний формат пропагандистських технологій. Радянська версія тейлоризму в тодішньому соціальнокомунікаційному дискурсі фігурувала під декількома взаємозамінними назвами: «наукова організація праці», «наукова організація управління», «наукова організація виробництва», «адміністративна техніка», «організаційна механіка», «раціоналізація», «соціальний інженеризм», «соціальна інженерія», «реконструкція господарства». Усі ці поняття відображали динаміку формування наукової думки щодо управління суспільними системами й конструювання нової соціалістичної країни.

Українська індустріальна інфраструктура стала справжнім експериментальним майданчиком для втілення принципів наукової організації праці й соціальної інженерії. Саме в Україні зосереджувалися найпотужніші підприємства важкої металургії, машинобудування, вугільної промисловості, енергетики. Від середини 20-х рр. ХХ ст. наша країна стала центром грандіозних індустріальних новобудов і реконструкції старих підприємств.

Соціально-економічна, культурно-освітня й історична специфіка Запорізького краю демонструє увесь обшир упровадження технологій соціального інжинірингу в управлінські практики більшовиків у період утвердження радянської влади. Запоріжжя – це передусім потужний індустріальний центр, який активно розвивався завдяки «соціалістичному будівництву» Дніпровської гідроелектростанції, функціонуванню підприємств важкої металургії й виробництва сільськогосподарської техніки. Тобто історія Запоріжжя постає оптимальним матеріалом для дослідження реалізації технологій соціальної інженерії в СРСР. Тут дійсно збігаються до купи індустріальні й ідеологічні парадигми творення нової суспільно-економічної формації. Утім, незважаючи на вагомні здобутки українських учених у царині наукової організації праці/соціального інжинірингу, цей досвід так і не був задіяний вітчизняними підприємствами у 20–30-х рр. ХХ ст. Шалені успіхи періоду форсованої індустріалізації поставали технологічним результатом комунікаційної мобілізації мас.

II. Постановка завдання та методи дослідження

Наш методологічний пошук засвідчив можливість з'ясування ролі агітаційно-пропагандистських технологій у системі штучного (передусім, соціальнокомунікаційного) стимулювання продуктивності праці радянських робітників. Регіознавча студія заявленої нами проблематики дозволить більш детально та повно описати «ексклюзивні» схеми ідеологічного впливу на специфічний соціальний простір конкретної території й соціальні групи усередині конкретного підприємства. Завданням нашого дослідження постає визначення «коефіцієнта кореляції» між результатами експериментальної науки й ідеологічними, політичними, економічними реаліями України доби активної індустріалізації. У процесі аналізу нами застосовано методи історико-системного, історико-порівняльного аналізу й соціальнокомунікаційного методу оцінювання історичних фактів.

III. Результати

Спорудження Дніпровської ГЕС у 1927–1932 рр. стало не тільки масштабним інженерним проектом радянської економіки, а й справжнім пропагандистським гаслом форсованої індустріалізації. У масиві пропагандистської літератури радянського періоду її неодмінно називали «первістком індустріалізації країни».

Е. Рассвейлер, спираючись на солідну історіографію щодо зведення Дніпровської ГЕС, дуже точно описує найяскравіші фрагменти святкового відкриття станції у 1932 р. Фактично, авторка оперує лише пропагандистськими маркерами, що позиціонували значущість цього соціалістичного гіганта, утім їй вдається відобразити загальну іміджеву картинку перемоги комунізму, яку більшовики чимдуж намагалися відтворити перед світовою спільнотою. Дослідниця зауважує: «“Комунізм – це радянська влада плюс електрифікація всієї країни!”. Цей знайомий слоган блискуче засяяв літерами висотою у десять футів, гордо відзначаючи успішне зведення Дніпробуду й генерування енергії. Шістдесят тисяч робітників Дніпробуду, технічний та інженерний персонал, натовп високопосадовців й іноземних гостей мали усі підстави пишатися. Гігантська гребля, більша за будь-яку в Європі, оснащена такими ж гігантськими генераторами, використовувала енергію турбулентної річки й перетворила її, за словами головного інженера, у “сотні тисяч кіловат енергії. Завойований Дніпро, відтепер повинен служити людям, що будують нове життя» [7, с. 3].

Насправді цей дослідницький відгук нашої сучасниці вказує на неймовірний обшир більшовицької пропаганди, яка майстерно конструювала новий міф про економічну й науково-технологічну міць радянської держави. Вивчаючи періодику й архівні матеріали тих років, пересвідчуєшся в ефективності пропагандистської кампанії, що розгорнулася навколо зведення Дніпрогесу: сформульовані партійними очільниками міфологізовані структури (бойові заклики, заголовки газет, літературні тексти, фотоматеріали), стали частиною української новітньої історії, а вужче – наукового дискурсу. Пропагандистський пафос про героїчний подвиг пролетаріату фальшував справжню трудову історію багатонаціонального простоліду – надважку, майже рабську, працю, ненормований робочий час, проживання в нелюдських умовах, тотальний примус до участі в соцзмаганнях – і все це із найпримітивнішим спорядженням – лопатою, кайлом, тачкою й грабаркою.

Утім, незважаючи на таке активне задіяння маніпулятивних комунікаційних технологій, проблема політичного просвітництва робітників Дніпробуду (проектна й будівельна організація, створена в 1921 р. для спорудження Дніпровської ГЕС) поставала дуже гостро. По суті, методи й інструменти впливу на робітничі маси Дніпробуду чимось нагадували технології соціального інжинірингу, застосовані компанією «Ford Motor Company» на початку ХХ ст. у США. Соціальний інжиніринг Г. Форда, попри патерналістський примус, скеровувався передусім на підвищення загального добробуту працівників компанії. Більшовики ж використали цю технологічну систему лише в аспекті жорсткої ідеологічної обробки масової свідомості громадян. Так, за свідченнями В. Ткаченка, побут будівельників Дніпробуду був украй незадовільним. Це стосувалося не лише житлових умов працівників, а і їх харчування, медичного обслуговування, транспортного забезпечення, організації дозвілля (на будівництві спостерігалось надзвичайне пияцтво). Санітарні умови помешкань, закладів харчування й медичних пунктів не відповідали жодним стандартам [2].

В одній із доповідей щодо роботи «загально-будівельного осередку» [6, арк. 107] Дніпробуду від 1927 р., позначеної грифом «цілком таємно», йшлося про деякі аспекти матеріального стану робітників і рівня їх життя. Приміром, у документі наводяться такі факти: «Житлом робітники задоволені виключно гуртожитками, видаються необхідна постільна білизна й інші послуги, оплата за які не береться. Робітники переважно живуть артілями у 30–40 чоловік, переважно земляки з одного села, харчуванням користуються самостійно шляхом наймання кухарки, яка їх обслуговує» [6, арк. 107].

Фактично, пропагандистський імідж ударних темпів зведення Дніпровської ГЕС і його щасливих трударів абсолютно не відповідав дійсності. Злиденна реальність робітників, їх невдоволення умовами праці й проживання ретельно приховувалися більшовицьким керівництвом і зримо поставали лише в сухій, утаємниченій інформації партійних архівів. Так, у документі «До всіх РПК і міськпартосередків» (1928), що стосувався політичних настроїв населення країни, зокрема, невдоволення робітників Дніпробуду, вказувалися й основні чинники негативного ставлення мас до більшовиків: житлова криза, масове скорочення робітників у зв'язку з раціоналізацією виробництва, погіршення медичного обслуговування, значне підвищення бюджетного набору індексу і зниження заробітних плат, зростання безробіття, несвоєчасність виплат допомоги безробітним [6, арк. 228].

Зрозуміло, що матеріальна скрута, надважкі умови праці, нелюдські умови проживання аж ніяк не сприяли високим рейтингам більшовицького режиму в Україні. Ілюзія щасливого життя й турботи советської влади про народ, навіяна ідеологічним тиском і маніпулятивними технологіями агітації і пропаганди, ішла врозріз з моторошними картинами злиденності громадян країни. У згаданій нами доповіді дуже детально характеризується політичний стан на Дніпробуді і вказуються випадки масових робітничих страйків (кількість учасників – 150 чоловік), відмови трударів працювати у зв'язку з низькою зарплатою. Красномовним постає й такий опис політичної ситуації на Дніпробуді: «У травні була спроба організувати збори усіх демобілізованих червоноармійців, які працюють на Дніпробуді, без відома партосередку й робітничого комітету. Вони намагалися поговорити про погіршення матеріального стану. Характерним є те, що в організаційній трійці цих зборів перебував кандидат партії (Євдокимов) і на запитання, що викликало ініціювання зборів, малася така заява “мовляв, у Німеччині мається Спілка Червоних Фронтників, чому не можна на кшталт Німеччини організувати таку у нас”» [6, арк. 108]. У документі також йшлося про появу на будівництві «анти-советських тенденцій» [6, арк. 107], що виявилися у намаганні робітників зірвати збори робітничого комітету під гаслом «Робочком без комуністів» [6, арк. 108], а також спроби «національного антагонізму» [6, арк. 108] між росіянами й українцями. У цілому політична ситуація оцінювалася так: «Робітнича маса, що знаходиться на Будівництві, є політично слабко розвиненою й легко піддається будь-якій агітації; особливе місце займають анти-советські елементи, що підігрують на матеріальних сторонах робітників» [6, арк. 108].

Партосередок дуже дбав про діяльність на Дніпробуді комсомольської організації, що охоплювала своїм ідеологічним впливом близько 2000 осіб шляхом «читання й бесід у бараках» [6, арк. 111], масової роботи серед безпартійної молоді й організації гуртків воєнних знань і курсів Сестер Милосердя. Водночас партосередок намагався здобути прихильність безпартійних робітників через культурно-масові заходи – театральні постановки, екскурсії, фізкультурні змагання тощо. З документу довідуємося, що так звана «женробота» провадилася на запорізькому будівництві незадовільно: з 400 робітниць членами партії було всього 23 особи (станом на 1929 р.).

Партійне керівництво чітко усвідомлювало невдоволення народу соціально-економічною ситуацією в країні, ретельно досліджуючи стан громадської думки. Утім, це аж ніяк не сприяло зміні соціально-економічної політики, а тільки посилювало активність комуністичної партії щодо ідеологічної обробки пролетарських мас. Так, у документі «До всіх РПК і міськпартосередків» (1928), позначеному грифом «зовсім таємно», зазначено: «Вплив останніх заходів партії на політичний настрій робітничо-селянських мас щонайменше зумовлений мірою економічного нажиму на ту чи іншу групу. Найбільшого відображення отримали – тарифна реформа – у місті та хлібозаготівля й інші кампанії – на селі, що стали протягом останніх років найчутливішими за своїм впливом на матеріально-побутові умови (орфографія та пунктуація згідно документа – І. Б.)» [6, арк. 226]. Архівна справа вказує про деякі наслідки робітничого невдоволення: штучне зниження ними норм виробітку, звільнення, антирадянські виступи; на Дніпробуді зафіксовані неодноразові спроби організувати так звані «волинки» (різновид протесту, за якого страйкарі свідомо затримували робочий процес), а також поширення провокаційних чуток щодо повстання робітників у Москві. Партійні очільники визнавали формально-бюрократичний підхід радянських менеджерів до організації виробництва й соціального захисту робітників. У документі побіжно згадувалася шахтинська справа, яка спричинила «неабияку розгубленість і пригніченість» [6, арк. 233] технічного персоналу робітників Запоріжжя. «Загальним моментом у настроях техперсоналу, особливо висококваліфікованих старих спеціалістів, постає відлюдкуватість, навіть відірваність від робітничих мас, досить слабка участь у громадській роботі», – свідчить документ [6, арк. 233].

Хотілося б більш детально зупинитися на проблемі професійного зростання робітників на Дніпробуді, якою також опікувався партосередок. У часи бурхливого розвитку дослідницьких проєктів наукової організації праці, діяльності Центрального інституту праці на найбільшому будівництві країни про ці інновації не було чуто. Ми ретельно проаналізували усю професійно-

виробничу періодику Запоріжжя тих часів і не знайшли жодної згадки про унікальний досвід радянських науковців.

На жаль, здобутки української школи соціальної інженерії щодо оптимізації виробництва й продуктивності праці, психотехнічні розробки радянських науковців, у яких оригінально вивчалася психологія й соціологія праці, залишалися незатребуваними. Так, з одного з архівних документів 1928 р., що стосувався організації праці на Дніпробуді, довідуємося про вкрай критичний стан щодо забезпечення підприємства кваліфікованими кадрами. Ситуація ускладнювалася ще й тим, що більшовики намагалися наповнити стратегічне виробництво членами комуністичної партії, які відмовлялися займати керівні посади. Посадовці Дніпробуду в численних листах-клопотаннях просили керівництво направити на підприємство «працівників-партійців», які б володіли управлінськими техніками організації виробництва. Така ситуація тривала аж до завершення будівництва Дніпрельстану. Архівні документи рясніли звітами щодо огрехів раціоналізації Дніпробуду, невиконання виробничих планів, затримок будівництва й, особливо, браку спеціалістів. «Кваліфікація робітників, зайнятих на обслуговуванні механізмів і назагал на кваліфікованій роботі, є недостатньою, через що бувають прості механізми, недовантаження і навіть часто нещасні випадки; механізми використовуються на 15–20%», – йшлося у документі [3, арк. 181].

Професійна некомпетентність, політична заангажованість стосувалися не лише безпосередньої виробничої практики або управлінських стратегій потужних індустріальних будівництв 20–30-х рр. ХХ ст., а й царини професійної технічної освіти. Остання могла б стати ефективним майданчиком для творення наукової традиції у галузі соціальної інженерії. Такі висновки постають з ретельного аналізу наповнення спеціальних дисциплін, які пропонувалися слухачам трудових шкіл або професійних технічних училищ. Показовими є матеріали архівної справи, у яких повністю подаються навчальні плани вечірньої робітничої школи Дніпробуду з підготовки кваліфікованих кадрів. Освітню програму складали дисципліни з машинобудування, будівництва, фізики, математики, геодезії, креслення, утім ми не зафіксували жодної теми щодо наукової організації праці. І це за тих умов, що «механізми будівництва і нові заводи Дніпрокомбінату з їх обладнанням вимагають нового типу робітника, озброєного технічними знаннями, який би міг технічно орієнтуватися, політично грамотного, здатного виявляти не тільки технічні функції, а й бути активним учасником, а також організатором соціалістичного будівництва», – свідчить архівний документ тієї пори [5, арк. 137].

Робітників найграндіознішого соціалістичного будівництва буквально ґвалтували ідеологічною обробкою. Саме у період кінця 20-х-початку 30-х рр. відбувалося найактивніше «рукотворне» інженерування «нової людини», здійснювалася кристалізація (советизація) її свідомості. Ретельний добір комунікаційних практик впливу, вправна розробка інформаційних операцій, моделювання інформаційно-психологічних потоків «вирівнювали» вкрай важку ситуацію із соціальним забезпеченням робітників Дніпробуду і вгамовували масові невдоволення.

Ефективним способом пропаганди радянського режиму поставали гасла, які акумулювали в собі ідеологічну енергію більшовиків. Безумовно, ці яскраві закличні фрази вправно моделювали відмінний від реальності світ гучних перемог більшовизму; фактично, вони поставали будівельним матеріалом нової масової свідомості. У численних архівних документах знаходимо переліки гасел, що мали ширитися в соціальному просторі країни під час проведення комуністичних свят. Їх лінгвістична й модулятивна семантика варіювалася залежно від чергових завдань комуністичної партії, зовнішньо- і внутрішньополітичної ситуації в країні, промислової специфіки регіону. Так, обов'язковими для першотравня 1931 р. були такі «канонічні фрази» (Л. Масенко [1]): «Під випробуванням проводом Ленінської комуністичної партії та її ЦК вперед до нових перемог соціалістичного будівництва!», «Кожна ділянка Дніпровського Будівництва, кожен колгосп та радгосп України перетворити на фортецю диктатури пролетаріату!», «В ответ на угрозу новых войн интервенции, пролетарии Днепровского строительства новый металлургический гигант и гидроцентральный превратят в сплошную крепость большевизма» [4, арк. 40]. Всього подавалося 21 гасло.

Звичайно, гасла поставали частиною ритуальної комунікації, запалюючи населення почуттям колективізму й індивідуальної причетності до грандіозних здобутків комуністичної партії. У період утвердження радянського режиму і сталінського терору численні лозунги виконували роль сталої й непорушної картини соціалістичного будівництва, візуально й аудіально фіксуючи основні догми марксизму-ленінізму, збуджуючи ентузіазм мас. По суті, гасла залишалися єдиним артефактом правильності курсу комуністичної партії.

IV. Висновки

Враховуючи сукупність політичних, економічних і соціокультурних перспектив організації трудового процесу в СРСР, вважаємо, що впровадження принципів і методів НОП в українську індустрію було просто неможливим. Дійсно, у 20–30-ті рр. ХХ ст. ми мали досить успішні спроби втілення соціоінженерних проектів у радянське виробництво. Та, на жаль, виявляючи свою ефективність в організації праці й оптимізації виробництва, вони згортали на стартовому етапі. Ідея НОП передбачала стрімке зростання економічного добробуту населення, підвищення рівня життя кожного робітника. В умовах тоталітарної системи ця стратегія була зайвою: держава послідовно формувала безлику, залякану, безвольну, голодну масу – масу, якою можна було легко управляти. НОП як науково-прикладна система заходів індустріального розвитку поступово тра-

нсформувалася в ідеологічний фасад соціалістичного будівництва, зводячи міцний фундамент для утопічної соціальної інженерії держави. Перспективою подальших досліджень можуть стати міждисциплінарні підходи до вивчення комунікаційних фактів української історії.

Список використаної літератури

1. Масенко Л. Т. Концепт єдності в мові радянського тоталітаризму. *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки*. 2016. Т. 189. С. 3–6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAfn_2016_189_3 (дата звернення: 12.02.2021).
2. Ткаченко В. Г. Побут будівельників Запорізького індустріального комплексу: кінець 20-х – початок 30-х рр. XX ст. *Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету*. 2004. Вип. 18. С. 197–204.
3. Директивные указания Округкома КП (б)У. Протоколы совещаний агитационно-пропагандистской кампании РПК. Протоколы общих собраний рабкома и служащих Днепро-строга. Планы проведения массовой работы АПО РПК, 25 октября 1928 – 15 декабря 1929. *ДАЗО (Державний архів Запорізької області)*. Ф. 149. Оп. 1. Спр. 112. 285 арк.
4. Директивные указания ЦК КП(б)У о марксо-ленинском воспитании. Директивы РПК Днепро-строга ячейкам по культмассовой работе, 20 лютого 1932 – 21 січня 1933. *ДАЗО (Державний архів Запорізької області)*. Ф. 149. Оп. 1. Спр. 335. 101 арк.
5. Директивы ЦК КП(б)У по вопросам культуры и пропаганде, постановление бюро РПК ОДС о борьбе с прогулами. Докладные записки о строительстве линии электропередач. Учебные планы и программы ВРШ Днепро-строга по подготовке квалифицированных кадров, 12 січня 1930 – 23 травня 1932. *ДАЗО (Державний архів Запорізької області)*. Ф. 149. Оп. 19. Спр. 236. 582 арк.
6. Информационные сводки ЦК КП(б)У о белой украинской прессе. Директивные указания, информационные бюлетни Запорожского окружного ПК, выписки из протоколов заседаний секретариата и бюро ОПК. Протоколы заседаний рабочкома и комфракции рабочкома, доклад о работе общестроительной партиячейки, протоколы совещания ответственных работников Днепро-строга. Сведения о личном составе управления Днепро-строга, 26 травня 1927 – 26 квітня 1930. *ДАЗО (Державний архів Запорізької області)*. Ф. 149. Оп. 1. Спр. 3. 281 арк.
7. Rassweiller A. D. The generation of the power: the history of Dneprostroy. New York : Oxford University Press, 1988. 247 p.

Reference

1. Masenko, L. T. (2016). Kontsept yednosti v movi radianskoho totalitaryzmu [The concept of unity in the language of Soviet totalitarianism]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Filolohichni nauky*, 189, 3–6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAfn_2016_189_3 [in Ukrainian].
2. Tkachenko, V. H. (2004). Pobut budivelnikiv Zaporizkoho industrialnogo kompleksu: kinets 20-kh – pochatok 30-kh rr. XX st. [Life of the builders of the Zaporizhia industrial complex: the end of the 20s – the beginning of the 30s of the XX century]. *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho derzhavnoho universytetu*, 18, 197–204 [in Ukrainian].
3. Direktivnye ukazaniya Okruzhkoma KP (b)U. Protokoly soveshhanij agitacionno-propagandistskoj kampanii RPK. Protokoly obshhih sobranij rabkoma i sluzhashhih Dnepro-stroja. Plany provedeniya massovoj raboty APO RPK, 25 oktjabrja 1928 – 15 dekabrja 1929 [Directives of the District Committee of the KP(b)U. (October 25, 1928 – December 15, 1929). Minutes of meetings of the PPK agitation and propaganda campaign. Minutes of general meetings of the workers committee and employees of Dniprostroy. Plans for the mass work of the APO RPK]. (Fund 149, Inventory 1, Case 112), State Archives of Zaporizhia Region, Zaporizhia, Ukraine [in Russian].
4. Direktivnye ukazaniya CK KP(b)U o markso-leninskom vospitanii. Direktivy RPK Dnepros-troja jachejkam po kul'tmassovoj rabote, 20 ljutogo 1932 – 21 sichnja 1933. [Directives of the Central Committee of the CP(b)U about Marx-Leninist education. (February 20, 1932 – January 21, 1933). Directives of the PPK Dniprostroy to cells on cultural work]. (Fund 149, Inventory 1, Case 335), State Archives of Zaporizhia Region, Zaporizhia, Ukraine [in Russian].
5. Direktivy CK KP(b)U po voprosam kul'tury i propagande, postanovlenie bjuro RPK ODS o bor'be s progulamami. Dokladnye zapiski o stroitel'stve linii jelektroperedach. Uchebnye plany i programmy VRSh Dnepro-строга po podgotovke kvalificirovannyh kadrov, 12 sichnja 1930 – 23 travnja 1932 [Directives of the Central Committee of the CP(b)U on culture and propaganda, the resolution of the PPK UDF bureau on combating truancy. (January 12, 1930 – May 23, 1932). Memorandum on the construction of a power line. Curricula and programs of the VRS Dniprostroy for the training of qualified personnel]. (Fund 149, Inventory 19, Case 236), State Archives of Zaporizhia Region, Zaporizhia, Ukraine [in Russian].
6. Informacionnye svodki CK KP(b)U o beloj ukrainskoj presse. Direktivnye ukazaniya, informacionnye bjuletni Zaporozhskogo okruzhnogo PK, vypiski iz protokolov zasedanij se-kretariata i bjuro OPK. Protokoly zasedanij rabochkoma i komfrakcii rabochkoma, do-klad o rabote obshhestroitel'noj partjachejki, protokoly soveshhanija otvetstvennyh rabo-tnikov Dnepro-строга. Svedeniya o lichnom sostave upravlenija Dnep-строга, 26 travnja 1927 – 26 kvitnja 1930 [Information summaries of the Central Committee of the CP(b)U about the white Ukrainian press. (May 26, 1927 – April 26, 1930). Guidelines, information bulletins of the Zaporizhzhya district PC, ex-

- tracts from the minutes of the meetings of the secretariat and the bureau of the defense industry. Minutes of meetings of the working committee and the faction of the working committee]. (Fund 149, Inventory 1, Case 3), State Archives of Zaporizhia Region, Zaporizhia, Ukraine [in Russian].
7. Rassweiler, A. D. (1988). *The generation of the power: the history of Dneprostoi*. New York, NY Oxford University Press [in English].

Стаття надійшла до редакції 10.03.2021.

Received 10.03.2021.

Bondarenko I. Social and Communication Technologies of Soviet Social Engineering Practices: Regional Studies

The purpose of the study. The article examines the unique experience of Ukrainian scientists in the field of scientific organization of labor / social engineering in the 20–30s. XX century. The object of the article is the grandiose construction of the Dnipro Hydroelectric Station during 1927–1932.

Research methodology. To analyze the communication technologies of social engineering, the author chose a broad factual basis, that is classified archival materials, which provided a real picture of the construction of the largest industrial facility in the USSR, and periodicals of the time. The researcher, based on the methods of historical-systemic, historical-comparative analysis and socio-communicative method of assessing historical facts, determines the real socio-economic and communication algorithms for stimulating the productivity of Soviet workers.

Results. The author convincingly proves that the achievements of the Ukrainian school of social engineering in the field of optimization of production and labor productivity, psycho-technical developments of Soviet scientists, in which the psychology and sociology of labor were innovatively studied, remained unclaimed.

Novelty. The article presents still unexplored facts of the agitation and propaganda departments activities regarding the ideological processing of public opinion of Dniprobud workers: mass and individual agitation, holding various events and festivals, propaganda in the mass media, in particular in the professional and production press.

Practical significance. The main conclusion of the study is the thesis that scientific organization of labor as a scientific and applied system of industrial development measures has gradually transformed into an ideological facade of socialist construction, thereby forming a solid foundation for utopian social engineering of the state.

Key words: agitation, industrialization, scientific organization of labor, social and communication technologies, social engineering, propaganda, labor productivity.

Бондаренко И. С. Социально-коммуникационные технологии советских практик социального инжиниринга: региональные исследования

Цель исследования. В статье исследуется уникальный опыт украинских ученых в области научной организации труда/социального инжиниринга в 20–30-е гг. XX в. Объектом статьи стало грандиозное строительство Днепровской ГЭС в течение 1927–1932 гг.

Методология исследования. Опираясь на методiku историко-системного, историко-сравнительного анализа и социально-коммуникационного метода оценки исторических фактов, определяются настоящие социально-экономические и коммуникационные алгоритмы стимулирования производительности труда советских работников.

Результаты. В статье представлены до сих пор не исследованные факты деятельности отделов агитации и пропаганды в сфере идеологической обработки общественного мнения трудящихся Днепроостроя: массовая и индивидуальная агитация, проведение различных мероприятий и торжеств, пропаганда в СМИ, в частности, в корпоративной/профессионально-производственной прессы. Убедительно доказывается, что достижения украинской школы социальной инженерии в области оптимизации производства и производительности труда, психотехнические разработки советских ученых, в которых оригинально изучалась психология и социология труда, оставались невостребованными.

Новизна. Для анализа коммуникационных технологий социального инжиниринга выбрана широкая фактологическая база – секретные архивные материалы, в которых подавалась реальная картина строительства крупнейшего промышленного объекта СССР, и периодика того времени.

Практическое значение. Главным выводом исследования является тезис, что НОТ как научно-прикладная система процедур индустриального развития постепенно трансформировалась в идеологический фасад социалистического строительства, тем самым формируя прочный фундамент для утопической социальной инженерии государства.

Ключевые слова: агитация, индустриализация, научная организация труда (НОТ), социально-коммуникационные технологии, социальный инжиниринг, пропаганда, производительность труда.